

Світлана ЗІНЧЕНКО (Львів)

ІСТОРИОГРАФІЯ ТА ПРОБЛЕМИ КАТАЛОГІЗАЦІЇ ДАВНІХ ОПРАВ КНИГ

Історіографія з різних питань інтролігаторства налічує кілька століть. Починаючи з XVIII ст. відбувається активний збір емпіричного матеріалу і нагромадження різноманітної інформації про таку форму книги, як кодекс. Різноплановість вивчення книги як пам'ятки історії та культури сприяла появі різних напрямів у царині цих досліджень. У подальшому вони стали підґрунтям для зародження багатьох спеціальних історичних дисциплін, об'єктом дослідження яких стає книга в різних її аспектах. З 40-х років XVIII ст. у Німеччині та Франції публікуються перші роботи, які частково (або повністю) присвячені вивченню оправ¹. Вони започаткували подальший розвиток досліджень історії появи та розвитку оправи як невід'ємної складової частини кодексу.

На першому етапі оправа розглядалася лише у прикладному аспекті – як один з елементів критичного аналізу, що може допомогти встановити походження та час виникнення книги². Вважалося, що вивчення та систематизація відбитків штампів тиснення допоможуть у датуванні та локалізації оправи. Такий підхід відображав початковий синтетичний етап розвитку джерелознавства, палеографії, текстології, оправознавства, історії та декоративного оздоблення книги, коли вивчення зовнішніх ознак було підпорядковано практичній меті, а саме: встановленню дати та місця створення кодексу. Із плином часу стає очевидним, що характер оздоблення оправи не завжди може допомогти в атрибуції пам'яток, особливо тих, які дійшли до нашого часу в оправах, виготовлених кількома століттями пізніше, і, навпаки, дата і місце виникнення кодексу не завжди надають можливість провести атрибуцію

---

¹ *Gauffecourt, J.-V. Capperonier de. Traité de la relieure des livres.* – 1763 (перевидання, де наводяться паралельно французький оригінал та англійський переклад, див.: *Gauffecourt, J.-V. Capperonier de. Traité de la relieure des livres. A Bilingual Treatise on Bookbinding / Transl. by Claude Beniaiteau.* – Austin, 1987. – 130 p.; 1 ill.); *Prediger Ch. E. Der in aller heut zu Tag üblichen Arbeit wohl anweisende accuraten Buchbinder und Futteralmachachs:* In 4 vols. – Ansbach; Frankfurt; Leipzig, 1741–1753.

² *Гальченко О. М. Оправа східнослов'янських рукописних книг та стародруків в Україні: історія, структура, опис.* – К., 2005. – С. 12.

оправи³. Вирішенню цієї проблеми сприяло вивчення матеріалів, техніки виготовлення та декоративного оздоблення оправи в різні історичні періоди, що неможливо зробити без проведення тотальної каталогізації давніх оправ.

Незважаючи на поважний обсяг існуючої фахової літератури (переважно європейського походження), присвяченої описуванню та дослідженню давніх оправ, в Україні досі ще не розв'язано проблему каталогізації та атрибуції середньовічної оправи стародруків і рукописів, що зумовлено відсутністю чітких вказівок методів та методології, за якими можуть бути вирішені ці питання.

Праця над виробленням методики досліджень давніх оправ розпочалася наприкінці XIX ст. Її започаткували В. Валь⁴ та П. Швенке⁵. Коротку схему реєстрації давніх оправ запропонував у своїй монографії з загальної історії інтролігаторства Г. Луб'є⁶.

Потребу створення однотипної інструкції для каталогізації давніх оправ одним із перших відчув і спробував втілити у життя польський книгознавець К. Пекарський. Близько 1924 р. він розробив каталожну картку з урахуванням багатьох аспектів, необхідних для описування оправи. Але на практиці вона виявилася занадто детальною та громіздкою⁷.

Нарешті, у 1926 р. завдяки віденському реферату директора Лейпцизької міської бібліотеки Й. Гофмана⁸ (де він наголосив про необхідність каталогізації оправ у німецьких наукових бібліотеках згідно з однотипним взірцем) справа каталогізації давніх оправ стала на міцну основу. Для втілення цього проекту в життя було створено спеціальну комісію, а вказівки уклав сам ініціатор проекту в наступному році⁹. Методичні рекомендації Й. Гофмана разом із взірцем каталожної картки та конкретними прикладами каталожних

³ Зинченко С. Методические рекомендации для описания, локализации и датирования средневековых кожаных переплётов с тиснением // Рукописная книга Древней Руси и славянских стран: от кодикологии к текстологии. – СПб., 2004. – С. 5–18.

⁴ Weale W. H. J. Bookbinding and Rubbings of Bindings in the National Art Library South Kensington Museum: In 2 vols. – London, 1894–1898.

⁵ Schwenke P. Zur Erforschung der deutschen Bucheinbände des 15. und 16. Jahrhunderts // Sammlung bibliothekswissenschaftlicher Arbeiten. – Leipzig, 1898. – Bd. XI. – S. 114–125.

⁶ Loubier H. Der Bucheinband in alter und neuer Zeit. – Berlin; Leipzig, 1904. – 187 S.; ill. – (Monographien des Kunstgewerbes / Hrsg. von J. L. Sponsel. – X).

⁷ Матеріали Казимира Пекарського, які зберігалися в Національній бібліотеці у Варшаві, а згодом в бібліотеці Ординації Красінських, майже повністю згоріли восени 1944 р. Один примірник каталожної картки Казимира Пекарського у 1951 р. ще зберігався у директора Національної бібліотеки у Варшаві Олександра Біркенмайєра (*Birkenmajer A. W sprawie rejestracji i katalogowania opraw zabytkowych // Birkenmajer A. Studia Bibliologiczne / Pod red. H. Więckowskiej i A. Birkenmajera. – Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk, 1975. – S. 165–180*).

⁸ Hofmann J. Der Bucheinbandkatalog und seine Bedeutung für die Bucheinbandforschung // Zentralblatt für Bibliothekswesen. – 1926. – Bd. XLIII. – S. 470–472.

⁹ *Idem.* Richtlinien einer einheitlichen Bucheinbandkatalogisierung // Zentralblatt für Bibliothekswesen. – 1927. – Bd. XLIV. – S. 489–503.

описів були опубліковані окремим відбитком¹⁰. Учасники Міжнародного бібліотечного конгресу, який відбувся в Італії у 1929 р., прийняли рішення запровадити розроблені Й. Гофманом рекомендації в усіх європейських бібліотеках¹¹.

У Німеччині каталогізація оправ, згідно з міністерським розпорядженням від 22 лютого 1937 р., була включена до обов'язків службового персоналу наукових бібліотек на рівні каталогізації рукописів та інкунабул¹². Таким чином, перед початком Другої світової війни праця на цій ниві в країнах Європи велася досить активно. Деякі бібліотеки за цей час навіть встигли провести повну каталогізацію власних фондів.

З середини 50-х років XX ст. у Польщі було продовжено працю з реєстрації та каталогізації давніх оправ у межах програми діяльності Відділу стародруків (Oddział Dawnej Książki) при Головній дирекції бібліотек. Були організовані спеціальні курси для "працівників з вивчення давньої книги". Одні з них відбулися в Курніку у вересні 1945 р., а другі – на базі Ягеллонської бібліотеки восени 1948 р. Нарешті, публікується поважна і дуже ґрунтовна стаття доктора Олександра Біркенмайєра, присвячена методам реєстрації та каталогізації давніх оправ, з якої автор цих рядків запозичила багато корисних рекомендацій¹³.

Наприкінці XX ст. для детальної каталогізації давніх оправ західноєвропейські дослідники сконцентрувалися на розробках окремих анкет для певного конструктивного типу оправ, оскільки каталогізація за якоюсь загальною схемою вимагала спеціалізованої підготовки працівників бібліотек, музеїв та архівів, якої у більшості з них не було. Тому група французьких дослідників на чолі з Домініком Гродідьє розробила анкету, що містить перелік елементів конструкції оправ візантійського типу¹⁴. Більш деталізовану анкету для оправ цього типу, яка передбачала не тільки аналіз конструкції, а й дослідження використаних матеріалів, розробив у 1991 р. Гай Петербрідж¹⁵.

Іншим прикладом вирішення питання недостатньої фахової підготовки працівників для каталогізації середньовічних оправ стала узагальнена ілю-

¹⁰ *Idem.* Kostbare Bucheinbände der Leipziger Stadtbibliothek und ihre Katalogisierung. – Leipzig, 1940. – S. 12–15.

¹¹ Jahrbuch der Einbandkunst. – Leipzig, 1931. – Bd. III–IV. – S. 122; *Goldschmidt E. Ph.* Prinzipien zur Lokalisierung und Datierung alter Einbände // Jahrbuch der Einbandkunst. – Leipzig, 1928. – Bd. II. – S. 3–13.

¹² *Hofmann J.* Kostbare Bucheinbände der Leipziger Stadtbibliothek und ihre Katalogisierung. – S. 6.

¹³ *Birkenmajer A.* W sprawie rejestracji i katalogowania opraw zabytkowych. – S. 165–180.

¹⁴ *Grosdidier de Matons D.* Nouvelles perspectives de recherche sur la reliure byzantine // *Paleografia e codicologia greca. Atti del II Colloquio internazionale* (Berlino; Wolfenbüttel, 17–21 Ottobre 1983). – Alessandria, 1991. – Vol. 1. – P. 409–450.

¹⁵ *Petherbridge G.* Sewing Structures and Materials: A Study in the Examination and Documentation of Byzantine and Post-Byzantine Bookbindings // *Paleografia e codicologia greca.* – Vol. 1. – P. 363–408; Vol. 2. – P. 201–209; Fig. 1–17.

стрована анкета, розроблена Д.-М. Шеппард, яка передбачає описування використаних матеріалів, елементів конструкції та декоративного оздоблення для оправ, виготовлених в Латинській Європі до 1500 р., опублікована в 10 числі часопису “Einbandforschung” за 2002 р.¹⁶ у межах проекту реєстрації оправ, який здійснювався під егідою Британської бібліотеки¹⁷.

У Росії перші спроби в галузі розробки методичних рекомендацій для описування старовинних оправ розпочав у 1903 р. П. Сімоні¹⁸. Він першим заклав підвалини наукового вивчення східнослов'янського інтролігаторського мистецтва. П. Сімоні написав “Правила, которых следует держаться при описании старинных переплётов и собирании сведений о положении переплётного искусства в старое и новое время, и при воспроизведении с них снимков”¹⁹, де наводився перелік вимог, яких варто дотримуватися при описуванні оправ. Він вказав на необхідність збирання відбитків зі штампів (басм, плат, накаток, дорожників та філетів) для подальшого укладання каталогів*. Правила опису, рекомендовані П. К. Сімоні, відіграли в подальшому позитивну роль у становленні методики опису слов'янських рукописних пам'яток.

Революція 1917 р. зашкодила розвитку досліджень інтролігаторського мистецтва в Росії. Ідеологізація історичних досліджень надзвичайно ускладнювала вивчення рукописних книг релігійного змісту. Негативним фактором для розвитку кодикологічних досліджень середньовічної книги стала значна втрата професійних кадрів, які Росія мала напередодні революції. Лише з середини ХХ ст. у СРСР розпочинаються дослідження давніх оправ книг. Праці С. О. Клепикова стали основою для створення методики вивчення давніх слов'янських оправ. На підставі розробленої ним системи він обґрунтував загальні положення реєстрації та принципи датування і локалізації східнослов'янських оправ²⁰ для укладання зведеного каталога кирилических рукописів²¹. Слід зазначити, що суттєві помилки, яких при-

¹⁶ Sheppard J.-M. Western Mediaeval Bookbinding Structures // Einbandforschung (Informationsblatt des Arbeitskreises für die Erfassung und Erschließung Historischer Bucheinbände (АЕВ)). – 2002. – Heft 10. – April. – S. 17–19.

¹⁷ <http://pages.britishlibrary.net/jsheppard>

¹⁸ Сімоні П. К. Опыт сборника сведений по истории и технике книгопереплетного искусства на Руси, преимущественно в до-Петровское время, с XI-го по XVIII-ое столетие включительно: Тексты – Материалы – Снимки / Собр. и прим. П. Сімоні – СПб., 1903. – 324 с.; LXXIII л., илл. – (Сер.: ПДПИ, 122).

¹⁹ Там само. – С. 245–258.

* Серед сучасних науковців і реставраторів за такими відбитками з тиснення, зробленими за допомогою паперу та олівця, закріпилася назва “протирка”.

²⁰ Клепиков С. А. Описание древних русских обиходных переплётов // Методические рекомендации по описанию славяно-русских рукописей, хранящихся в СССР. – М., 1976. – Вып. 2. – Ч. 1. – С. 51–77.

²¹ Сводный каталог славяно-русских рукописных книг, хранящихся в СССР. XI–XIII вв. / АН СССР, Отделение истории, Археографическая комиссия. – М., 1984. – 406 с.; ил.

пустився С. О. Клепиков у датуванні та локалізації оправ, своєю причиною мали саме недосконалість запропонованої методики*. Відштовхуючись від конструктивних особливостей і декоративного оздоблення, він полишав поза увагою відповідний досвід у галузі дослідження історії та техніки оправ, запропонований західноєвропейськими колегами, зокрема перевірку шиття кодексу на первинність. Методологію Клепикова значно розвинула та доповнила О. М. Шварц, обґрунтувавши принципи датування первинних оправ слов'янських рукописних книг²². В. В. Калугіну належить чергова російська розробка методичних рекомендацій для описування і каталогізації східнослов'янських шкіряних оправ²³.

Проблематиці датування “давньоруських” побутових оправ XV–XVII ст. на підставі вивчення шиття книжкових блоків і їх кріплення до дощок присвячено статтю голови Петербурзької спілки істориків паперу О. П. Балаченкової²⁴. Дослідження конструктивних елементів та шиття рукописних книг проводилося в межах розробки комплексної методики експрес-експертизи середньовічних книжкових оправ, що здійснюється в даний час під керівництвом Д. О. Ципкіна в Лабораторії кодикологічних досліджень і науково-технічної експертизи документів (ЛКДНТЕД) і Відділі рукописів РНБ у Петербурзі. До комплексу експертних методик входять: 1) методика об'єктивної ідентифікації конкретного інтролігаторського інструмента за відбитками (на підставі оптико-електронного трасологічного дослідження); 2) методика виявлення генетичних зв'язків між штампами з аналогічними зображеннями та ідентифікація з майстернями по їх виготовленню; 3) методика графічної класифікації і описування орнаментальних штампів для оздоблення оправ; 4) методика ідентифікації інтролігатора на підставі вивчення навичок тиснення (з урахуванням інструмента для тиснення). Також було розроблено анкету, до якої заносяться дані про характер шиття, орнаментальне тиснення та декоративне оздоблення оправ²⁵.

---

* Ці помилки були абсолютно правильно відзначені у роботах О. М. Шварц (*Шварц Е. М. Переплеты XV в. Софийско-Новгородской библиотеки // ВИД. – Л., 1981. – № 13. – С. 242–252.*)

²² *Шварц Е. М. Кодикологический анализ пергаменных рукописей XIV–XV вв. (На материале Софийско-Новгородского собрания ГПБ) // Там само. – Л., 1978. – № 18. – С. 110–120; її ж. О византийском влиянии на русский переплет // Там само. – Л., 1991. – № 23. – С. 169–181; її ж. Переплеты XV в. Софийско-Новгородской библиотеки. – С. 242–252; її ж. Византийская и европейская традиция в искусстве книги Древней Руси. Тисненные переплеты XII–XVII вв. – СПб., 1994. – С. 1–12.*

²³ *Калугин В. В. Вопросы описания древнерусских обиходных переплетов: Словарь специальной переплетной техники // Методические рекомендации по описанию славянорусских рукописей, хранящихся в СССР. – М., 1990. – Вып. 3. – Ч. 2. – С. 201–245.*

²⁴ *Балаченкова А. П. Проблема датировки древнерусских обиходных переплетов // Мавродинские чтения / Под ред. Ю. В. Кривошеева, М. В. Ходякова. – СПб., 2002. – С. 42–46.*

²⁵ Інформацію отримано під час приватної розмови з автором методики експрес-експертизи середньовічних оправ Д. О. Ципкіним.

Короткі рекомендації з аналізу й описування техніки виготовлення середньовічної оправи у 2005 р. опублікувала як додаток до навчального посібника з інтролігаторства І. П. Мокрецова²⁶.

У 2006 р. у Ростові в межах програми VI Школи-семінару підвищення кваліфікації для працівників-початківців музеїв, архівів, бібліотек, які працюють з кириличними рукописними та друкованими книжними пам'ятками XV–XVII ст., були опубліковані окремим відбитком методичні рекомендації для описування побутових оправ кириличних рукописних книг, розроблені на підставі праць В. В. Калугіна і рекомендацій для описування стародруків, укладених І. В. Поздєєвою²⁷.

У Білорусії в січні 2006 р. у Відділі рідкісних книг і рукописів Центральної наукової бібліотеки ім. Якуба Коласа НАН Білорусії за підтримки Національної академії наук Білорусії відбувся методичний семінар, присвячений дослідженню та описуванню оправ. Під час дискусії було висловлено думку про доцільність упровадження різного рівня опису оправ стародрукованих книг залежно від століття або запровадження однотипних уніфікованих вимог з цією метою в електронному вигляді²⁸.

Дослідження з історії української оправи розпочинаються у 20-х роках ХХ ст. – період інституційного становлення науково-дослідних осередків – створення Всеукраїнської академії наук і зокрема Українського наукового інституту книгознавства (УНІК), який сконцентрував у своїх стінах наукові дослідження з історії книги та інтролігаторства і тим самим сприяв активізації вивчення давніх історичних та літературних рукописних пам'яток. Протягом цього періоду вийшла у світ низка публікацій, присвячених переважно оздобленню золотарських та шкіряних оправ XVI–XVIII ст., таких українських істориків та мистецтвознавців, як К. В. Широцький²⁹, В. Л. Модзалевський³⁰, Д. М. Щербаківський³¹, П. Курінний³².

²⁶ Средневековый книжный переплет: История, материалы и техника, принципы реставрации: Учеб. пособ. / Авт.-сост. И. П. Мокрецова; отв. ред. С. С. Попадюк. – М., 2005. – 141 с.

²⁷ Див.: Осокина Е. А. Описание обиходного переплета кириллических рукописных книг. – Ростов, 2006. – 22 с.

²⁸ Сыркова И. А. Западноевропейский переплет XV–XVIII веков: проблемы локализации и датировки // Информационное обеспечение науки Беларуси: от рукописей к электронным информационным ресурсам. – Минск, 2006. – С. 137–147.

²⁹ Широцький К. В. Кольорові папери // Книгарь. Літопис українського письменства. – К., 1918. – Ч. 12–13. – С. 691–694; його ж. Наше стародавнє інтролігаторство // Там само. – К., 1919. – Ч. 17. – С. 1031–1036.

³⁰ Модзалевський В. Л. Дещо про давніх інтролігаторів // Наше минуле. – К., 1918. – Ч. 2. – С. 1675–1676.

³¹ Щербаківський Д. Золотарська оправа книжки в XVI–XIX століттях на Україні // Бібліологічні вісті. – К., 1924. – № 1/2. – С. 101–113; його ж. Оправа книжок у київських золотарів XVII–XVIII ст. – К., 1926. – 52 с.; іл. (окремий відбиток з 1-го тому “Труди УНІК”).

³² Курінний П. Лаврські інтролігатори XVII–XVIII ст. – К., 1926. – С. 5–39 (окремий відбиток з 1-го тому “Труди УНІК”).

Після тривалої перерви активне дослідження оправ українських кирилических рукописних книг було відновлене в останній чверті ХХ ст. у контексті розробки загальних питань кодикології. Центром цих досліджень став Відділ рукописів Центральної наукової бібліотеки імені В. І. Вернадського АН УРСР³³. У 1992 р. для обговорення широкого загалу дослідників Л. А. Дубровіна та О. М. Гальченко опублікували розгорнуту кодикологічну модель описування рукописної книги у вигляді деталізованої ієрархічної структури³⁴. Ця модель враховує найменші подробиці зовнішнього опису книги, її багатоглибинність як джерела і поділяється на три великі розділи: зовнішній опис, зміст та історія побутування рукопису, що відповідають трьом методично самостійним напрямкам у кодикологічному аналізі. Один із підрозділів згаданої публікації присвячений детальному описуванню оправ. Це перша спроба розробки універсальної структури опису оправ, датованих різним часом і виготовлених у різній техніці³⁵. Проте запропонована модель, так само як колись і картка К. Пекарського, на практиці виявилася надто громіздкою і незручною для користування. Крім того, її автор – О. М. Гальченко – у своїх працях продовжила розвивати методикку С. О. Клепікова з урахуванням доповнень, зроблених О. М. Шварц та В. В. Калугіним, розширивши їх дослідженнями середньовічних українських оправ³⁶.

У методичних рекомендаціях О. Гусевої, розроблених для ідентифікації і попримірникового опису українських видань кирилического шрифту другої половини ХVI – ХVIII ст., окремий розділ присвячено матеріалам, конструктивним особливостям та декоративному оздобленню українських оправ ХVII–ХVIII ст., за якими можливо провести їх локалізацію та датування³⁷.

Таким чином, ми можемо сьогодні говорити про гостру необхідність проведення реєстрації та каталогізації давніх оправ, що зберігаються в Україні, й доцільність упровадження різного рівня описування оправ. Українські бібліотекарі значно відстають у цій галузі від західноєвропейських колег, які каталогізацію майже завершили.

³³ У 1992 р. відділ реорганізовано в Інститут рукопису бібліотеки, яка у свою чергу 1996 р. була перейменована на Національну бібліотеку України імені В. І. Вернадського.

³⁴ Дубровіна Л. А., Гальченко О. М. Кодикографія української та східнослов'янської рукописної книги і кодикологічна модель структури формалізованого опису рукопису / АН України; ЦНБ ім. В. І. Вернадського; ІУА. – К., 1992. – 152 с. (Сер.: Проблеми едиційної археографії: Історія, теорія, методика. – Вип. 9).

³⁵ Там само. – С. 37–43.

³⁶ Гальченко О. М. Оправа українських рукописних книг та стародруків як об'єкт кодикографії: Автореф. дис. ... канд. іст. н. – К., 1994. – 18 с.; її ж. Оправа східнослов'янських рукописних книг та стародруків в археографічному описі: спроба аналізу // Записки Наукового товариства ім. Шевченка. – Львів, 2000. – Т. 215. – С. 438–456; її ж. Оправа східнослов'янських рукописних книг та стародруків в Україні... – 375 с.; іл.

³⁷ Гусева А. А. Идентификация экземпляров украинских изданий кирилловского шрифта второй половины ХVI – ХVIII вв.: Методические рекомендации. – М., 1997. – С. 43–51.

Реєстрація та каталогізація давніх оправ має подвійну мету: перша полягає у встановленні місця і дати їх виготовлення, а друга – в їх оцінці з погляду технічного виконання та мистецької вартості. При цьому досі невирішеним залишається питання: чи слід обмежитися простою реєстрацією шифру і формальним зовнішнім описом оправи, чи треба займатися більш значним монографічним опрацюванням, яке має завершуватися порівняльним аналізом з аналогічними оправами або, ще краще, із цілою низкою оправ.

Обмеження коротким формальним одностипним описуванням оправи доцільне тільки у випадку укладання каталогів рукописів та стародруків, де опис оправи виступає лише окремим підрозділом кодикологічного опису книги. Його недоліком є те, що більшість укладачів каталогів час та місце створення оправи визначають, відштовхуючись від вихідних даних стародруку або атрибуції рукопису. Такий висновок майже завжди є помилковим, навіть у тому випадку, коли оправа є первинною. На це (особливо для оправ стародруків) ще у 1928 р. вказав Е. Гольдшміт³⁸. Сучасні західноєвропейські дослідження умов торгівлі книгами в середньовічній Європі довели, що ймовірність відповідності між місцем видання книги й походженням її оправи практично є незначною³⁹.

Доцільність монографічного наукового вивчення кожної оправи зумовлена не лише необхідністю укладання спеціалізованих каталогів оправ, а й проблематикою правильного датування і локалізації кожної оправи. У свою чергу виникає питання, яким чином слід розв'язати цю проблему. Чи шляхом розробки загальної уніфікованої каталожної картки (в письмовому або електронному вигляді), де враховані всі аспекти описування оправи, чи розробити для кожного історичного періоду або конструктивного типу оправ самостійну анкету.

Світовий досвід довів на прикладах каталожної картки К. Пекарського та кодикологічної моделі описування рукописної книги О. М. Гальченко, що на практиці загальна уніфікована каталожна картка для оправ, датованих різним часом і виготовлених у різних техніках, є надто громіздкою і незручною в користуванні, навіть в електронному вигляді. Для її заповнення потрібно витратити багато часу, зусиль і володіти певним обсягом знань. Тому доцільнішою видається розробка окремих ілюстрованих анкет для кожного конструктивного типу середньовічних оправ, що їх могли б самостійно заповнювати бібліотечні, музейні та архівні працівники.

Для оправ Нового і Новітнього часу, де конструкція залишається майже незмінною, слід розробити картки з урахуванням стилістики декоративного оздоблення. Все це може проводитись на порівняльному тлі з іншими оправами, і тим самим буде визначено ще й мистецьку вартість оправи.

У теперішній час нами розроблені дві анкети для описування оправ візантійської та готичної конструкцій, які проходять апробацію при каталогізації

³⁸ Goldschmidt E. Ph. Prinzipien zur Lokalisierung und Datierung alter Einbände. – S. 3–13.

³⁹ Зинченко С. Методические рекомендации для описания, локализации и датирования средневековых кожаных переплётков... – С. 5–18.

фондів Відділу рукописів та стародруків у Національному музеї ім. Андрея Шептицького у Львові. Зауважимо, що сюди входять: аналіз книжкового блоку (розмір, ширина полів, шиття, обріз), характер з'єднання книжкового блоку та обкладок його оправ між собою, матеріалів, з якого виготовлені обкладики оправ (їхній розмір, товщина та конфігурація профілю торців⁴⁰), капталу, матеріалу покриття та фурнітури (застібки, накладні деталі тощо).

Отримані результати нададуть можливість об'єднати в групи оправ, конструктивні елементи яких та декоративне оздоблення виявляють між собою певну схожість. Порівняльний аналіз відіграє значну роль у методиці нашого предмета (як, зрештою, і в методиці багатьох інших наукових дисциплін). З одного боку, прив'язання кожної конкретної оправ до комплексу аналогів надає аргументи для її локалізації та хронологізації; з іншого – уможливорює встановлення зв'язку з конкретною майстернею або навіть інтролігатором і визначення положення, яке вона займає в історичному контексті.

Світлана Зінченко (Львів). **Історіографія та проблеми каталогізації давніх оправ книг.**

Стаття присвячена проблемам атрибуції, описування, каталогізації та дослідження середньовічних оправ рукописів і стародруків. Через відсутність розробки чітких вказівок методів та методології ці питання в Україні досі не вирішені. Гостра необхідність проведення реєстрації та каталогізації давніх оправ, що зберігаються в Україні, обумовила доцільність використання різного рівня їхнього описування.

Ключові слова: стародруки, оправ, Україна.

Светлана Зинченко (Львов). **Историография и проблемы каталогизации древних оправ книг.**

Статья посвящена проблемам атрибуции, описания, каталогизации и изучения средневековых оправ рукописей и старопечатных изданий. Из-за отсутствия разработанных четких методических и методологических указаний эти вопросы в Украине до сих пор не решены. Острая необходимость проведения регистрации и каталогизации старинных оправ, хранящихся в Украине, обусловила целесообразность использования разного уровня их описаний.

Ключевые слова: старопечатные издания, оправы, Украина.

Svitlana Zinchenko (Lviv). **Historiography and Problems Associated with Cataloguing of the Covers of Old Books.**

The article deals with the problems of attributions, descriptions, cataloguing, and studying of medieval covers of manuscripts, as well as ancient printed editions. In Ukraine due to the lack of accurate methodical and methodological instructions these problems have not yet been solved. Urgent necessity to carry out a registration and cataloguing of the ancient covers stored in Ukraine has created a necessity to apply different level descriptions for covers. As a possible method to solve the problem the author suggests development of a separate questionnaire for each of the historical periods of covers.

Key words: old books, covers, Ukraine.

---

⁴⁰ У випадках, коли обкладики виконані з дерева.